

Zeki Ilgaz*

PERAKENDE SÜT ÜRÜNLERİ PAZARI VE REKABET ORTAMI

Ekim 2015'te yayınlanan FAO Gıda Öngörülleri raporuna göre, dünyada toplam çiğ süt üretimi 2013 yılında 767,5 milyon ton, 2014 yılında 789 milyon ton olarak belirlenmiş olup, 2015 yılında ise %1,5 artış ile 800,7 milyon tona çıkması öngörülmektedir.

İnek sütü üretimi, dünya toplam süt üretiminin %83'ünü karşılamaktadır (IDF 2014 Dünya Süt Zirvesi). Dünyadaki en büyük inek sütü üreticileri ABD'den sonra, Hindistan, Çin ve Brezilya'dır. Türkiye ise en büyük üreticiler arasında ilk on içinde yer almaktadır.

Dünyada toplam süt hacmi, açık süt pazarı da dâhil sıvı süt toplamında 291 milyar litreye ulaşmıştır. Bu rakam tüm içeceklerin %17'sine denk gelmektedir. Toplam sıvı süt pazarının %60'ı paketli, %13'ü toz ve %27'si açık süttür. UHT süt son 4 yılda (2011-2014 arasında) %3 bileşik büyüme gösterirken, pastörize süt %2 büyüme göstermiştir. Açık sütte ise bu oran %0,2 seviyesindedir. 2014-2017 arasında ise sırasıyla açık sütte %0,5, UHT sütte %3, pastörize sütte %2,7 büyüme öngörülmektedir (Canadean 2014).

2020 yılına gelindiğinde dünya toplam süt üretiminin %60'ını geliştirmekte olan ekonomilerin, %40'ını ise gelişmiş ekonomilerin sağlaması beklenmektedir. Az yağlı ürünler ve bebek sütleri gibi zenginleştirilmiş ürün trendi devam etmektedir. Özellikle Avrupa'da çevre bilincine paralel olarak yeşil ürün tüketiminin arttığı gözlemlenmektedir (www.pinar.com.tr).

Ülkemiz, toplam 18,5 milyon ton/yıl çiğ süt üretimiyle dünya ülkeleri arasında 9. sırada yer almakta, sadece inek sütü üretimi dikkate alındığında ise ürettiği 16,8 milyon ton inek sütü ile 8. sırada olmaktadır. Her ne kadar inek sütü üretim artışı 2014 yılında %1,5 oranında kalmış ve artış hız kesmişse de son beş yılda (2014/2009) elde edilen büyüme %45,62'dir. Son beş yılda meydana gelen bu olağanüstü artışa karşın sanayi kuruluşları tarafından toplanan inek sütünün toplam üretilen inek sütüne oranı, %54,30'dan (2010) %51,10'a (2014) gerilemiştir.

2013 yılında artış trendi gösteren dünya çiğ süt fiyatları 2014 yılında bir önceki yıla göre ortalama %9 düşmüştür (IFCN). Fiyat düşüşünün en önemli nedenleri Çin pazarındaki yavaşlama ve Rusya'nın süt ve süt ürünleri ithalatında

kısıtlamalara gitmesi olmuştur.

Ülkemizde çiğ süt referans fiyatı 2008 yılından beri, üreticileri, sanayicileri ve kamuyu bünyesinde barındıran Ulusal Süt Konseyi tarafından belirlenmektedir. Ulusal Süt Konseyi, yem maliyetleri ve mevsimsel şartlar gibi parametreleri dikkate alarak fiyatı belirlemektedir.

Referans fiyat, altı ayda bir belirlenebildiği gibi, çiğ sütün maliyetinde yaşanabilecek hareketlenmeler sebebiyle de durum değerlendirmesi yapılabilmektedir. 2016 yılı ilk altı ay için belirlenen referans fiyat 1,15 TL/litre'dir.

Türkiye'de toplam pazarın %53'ünü oluşturan açık süt pazarı %3,7 büyüme ile 960 bin tonluk büyüklüğü oluşturmaktadır. Ambalajlı süt pazarı %3,7 büyüme ile benzer bir büyüme trendi göstermektedir. Ambalajlı süt pazarının %93,6'sını oluşturan UHT süt büyümesi %2,4 olarak gerçekleşmiştir. Tonaj bazında ambalajlı süt pazarının %87'sini sade sütler oluşturmaktadır. (Ipsos, HTP Ç4, 2014).

Dünyada 2013 yılında meydana gelen mevsimsel değişimler ve Rusya Federasyonunun Ağustos 2014 tarihinde batı dünyasından süt ürünleri ithalatına getirdiği kısıtlamalar süt üretiminde önemli yere sahip ülkelerin etkilenmesine sebep olmuştur. Küresel süt üretimi artmasına rağmen süt ürünleri üretiminde bir gelişme olmamıştır. Bu durum stoklar üzerinde büyük bir etki oluşturmuştur. Dünya nüfusundaki artışın 7,1 milyar kişi olmasıyla, 2013 yılında kişi başına düşen tüketim ortalamaları süt için 109,6 kg'a yükselmiştir. Bölgesel süt ürünleri tüketim miktarları açısından üretilen ve ticareti yapılan süt ürünleri miktarı dikkate alındığında, Avrupa'da kişi başı tüketim miktarı 271 kg ile dünyanın en yüksek tüketim değerine sahip olurken, Asya'da kişi başı 75 kg ile en düşük değerine sahiptir (IDF 2014 Dünya Süt Zirvesi).

Ülkemizde ise kişi başına yıllık süt ve süt ürünleri tüketim miktarımız 140 kg civarındadır. İçme sütü tüketim alışkanlığımızın olmaması nedeniyle sütü daha ziyade yoğurt, peynir ve ayran olarak tükettiğimizi söyleyebiliriz. Son yıllarda çiğ süt üretim ve tüketim rakamları gelişmiş ülkelerde (pazarın doygunluğa yakın olması nedeniyle) fazla değişim göstermezken, üretimde gözlenen artış daha ziyade Çin, Hindistan, Türkiye, Kore gibi gelişmekte olan ülkelerden gelmektedir.

Uzmanlara göre süt ürünleri marketinde önemli olan faktörler arasında sağlık/besleyicilik ve yaşam tarzındaki değişimler, zevk, doğallık, kolaylık, yenilik, artan popülasyon ve gelir (özellikle gelişmekte olan ülkelerde) bulunmaktadır (IDF 2014 Dünya Süt Zirvesi).

Küresel sağlıklı beslenme trendiyle beraber sağlık bilincinin tüm dünyada bireysel düzeyde artması, doğal, az işleme uğramış ürünlere olan talebi de yükseltmektedir. Başta çocuk hedef kitleli ürünler olmak üzere tüm kategorilerde tüketici segmentasyonu artış göstermektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'deki pazarın büyük bölümü açık ve markasız olduğu için tüketicinin bilinçlenmesiyle birlikte tüketicinin markalı süt ürünlerine yönelmesiyle ambalajlı süt ürünlerinin büyüme potansiyeli oldukça yüksektir.

Dünyadaki büyük süt sektörü oyuncularına baktığımızda, Lactalis, Nestle, Danone gibi firmaların ilk sırayı paylaştıkları görülmektedir. 2013 yılında Avustralya ve Yeni Zelanda'da birçok yabancı firma birleşmiş veya yakınlarda süt sektörüne girmiştir. Avustralya'da Yeni Zelanda'lı Fonterra yerel bir yoğurt üreticisi ile birleşmiştir. 2014 yılında Fransız Lactalis de Avustralyalı süt ürünleri ve meyve suyu üreticisini satın almıştır. Aynı şekilde Avrupa, Asya, Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Afrika'da da farklı büyüklüklerde satın alımlar ve yatırımlar gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde ise süt ve süt ürünlerine sektörünün büyük oyuncuları ISO ilk 500 ve ikinci 500 firma listelerinde yer almaktadır. 2015 yılı içerisinde Yıldız Holding'in iştiraki Ak Gıda'nın yüzde 80 hissesi Fransız Groupe Lactalis'e satılmıştır. Yine 2015 yılı içerisinde Pınar Süt'ün Şanlıurfa'ya yapmış olduğu süt ve süt ürünleri fabrikası faaliyete geçmiştir. Süttaş'ın Tire OSB'deki fabrikasının 2016 yılı Mart ayında

tamamlanması beklenmektedir.

Ülkemizdeki kayıtlı süt ve süt ürünleri işletmecileri hem kayıt dışı çalışarak hileli gıdalar üretenler ile hem de yaratılan bilgi kirliliği nedeniyle daha sağlıklı olduğu iddia edilen sokak sütü nedeniyle haksız rekabet ile karşı karşıyadır.

Süt işletmeleri almış oldukları çiğ sütün parasını üreticiye 15-30 gün aralığında ödedikleri halde, satmış oldukları ürünlerinin parasını marketlerden en az 3 ayda alabilmektedir. Bu da firmaların üzerinde ekstra bir yük yaratmaktadır.

Ülkemizdeki süt ve süt ürünleri işletmeleri neredeyse dünya teknolojisi ile yarışır durumdadır. Sektörün rekabet şansı ancak inovasyonun daha önemli kılınmasına ve ürün maliyetlerine bağlıdır. Süt ve süt ürünleri sektörü inovatif yaklaşımlarla gelişecek ve daha fazla ihracat olanakları yakalayacaktır. Her zaman dile getirdiğimiz gibi, yakın çevremiz, süt ürünlerinde net ithalatçı ülkeler tarafından çevrilmiş durumdadır.

Ancak 2014/2015 yılları içerisinde dünya süt ve süt ürünleri sektöründe yaşanan gelişmelere ayak uyduramadığı için ülkemizin rekabet şansı giderek azalmıştır. Üretilen çiğ sütün kalitesi belirgin bir biçimde AB standartlarının gerisinde olsa da Türkiye'deki süt fiyatları AB'de ortalama fiyattan yüksektir. Bu nedenle rekabetçi maliyetle, pazarın beklentilerine uygun kalitede, katma değerli ürünler üreterek istikrarlı bir şekilde ticareti geliştirmek ve sürdürülebilmek hedefimiz olmalıdır.

* Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği SETBİR Başkanı